

Forskning som tillitsskaper i kunnskapssamfunnet

Noen dilemmaer og utfordringer

Fredrik W. Thue

Senter for profesjonsstudier

OsloMet

Noen internasjonale forskningsfunn

Utgangspunkt: Publikums tillit til forskning er høy.

Men:

- Tilliten til forskning er gjennomgående høyere enn tilliten til *forskere*.
- Tilliten synker når forskning beveger seg inn på sterkt kontroversielle områder, som kjønn, innvandring, klima.
- Tilliten minker når forskning er tett integrert med andre virksomheter, f.eks. politikk eller økonomiske interesser (integritetsproblem)

Dilemma som utgangspunkt

- Forskning integreres stadig tettere med annen virksomhet på stadig flere felter av samfunnet. En villet utvikling i «kunnskapssamfunnet»!
 - Forskning mobiliseres ofte som et middel til å styrke tilliten til andre institusjoner som nyter lavere tillit (f.eks. politikken).
 - Men nettopp når den integreres slik, synker tilliten til forskning!
- Hvordan forene økt samfunnsintegrasjon med den nødvendige, tillitsskapende integritet?

Tillit og tillitsverdighet

- Tillit er en empirisk størrelse som kan måles
- Tillitsverdighet er et normativt begrep: viser x seg tilliten verdig?
- Er høy faktisk tillit alltid av det gode? (Bare dersom objektet for vår tillit er tillitsverdig!)
- Umiddelbar menneskelig tillit vs. tillit til institusjoner!
- Tillit til institusjoner kan være avhengig av former for «organisert mistillit»
- Organisert mistillit i vitenskap: organisert skeptisisme innenfra og ulike former for *accountability* utenfra...

Et ekspansivt, «hybridisert» system for forskning og høyere utdanning

- Fra klart skille mellom grunnforskning og anvendt forskning mot økende integrasjon: «programforskning», «strategisk forskning», «store samfunnsutfordringer»...
- Fra binært system for høyere utdanning til flytende grenser mellom universiteter og høyskoler, akademiske og yrkesrettede utdanninger.
- Fra separate, forholdsvis klare «samfunnskontrakter» til mer komplekse «kontrakter» der flere, potensielt motstridende hensyn skal ivaretas.
- «Epistemisk drift» og «akademisk drift» samtidig...
- Interpenetrasjon mellom vitenskapen og systemer i dens omverden med problematiske konsekvenser. (Eksempel: En tiltakende vitenskapeliggjøring av politikken vil lett føre med seg en tiltakende politisering av vitenskapen.)

Integrasjon med integritet

Vårt utgangspunkt:

- For at en samfunnsintegrert forskning skal være tillitsverdig, må den kunne vise *integritet*.
- Ikke lenger tilstrekkelig med autonomi; forskere må også besitte en toveis «oversettelseskompetanse» i kommunikasjon med samfunnet.

«De må kunne oversette praktiske problemsituasjoner til vitenskapelig meningsfulle og løsbare problemstillinger, og samtidig kunne formidle teoretisk basert kunnskap i praktiske handlingssammenhenger.»

Former for ansvarliggjøring som respekterer forskningens integritet

- Institusjonaliserte eksterne forventninger til forskningen kan være berettiget.
- Men disse må ikke kompromittere forskningens grunnleggende normer og verdier.
- Ulike mekanismer for ansvarliggjøring må inngå i en meningsfull helhet.
- **Forutsetter en retningsgivende idé om hva som er forskeres og underviseres grunnleggende samfunnsmandat.**

En forskningsetisk kompetanse som omfatter «political literacy»

- Når forskningens egne verdivurderinger inngår i et politisk beslutningssystem, bør eksperter forsøke å levere et kunnskapsgrunnlag som respekterer verdipluralismen som ligger til grunn for demokratisk debatt.
- Ikke tilstrekkelig å være eksplisitt om normative antakelser; må også anerkjenne at normative begreper forskningen opererer med er politisk omstridt.
- Må respektere intensjonene i mandatet, f.eks. når man som ekspert er med på å utforme en NOU eller gir andre former for politiske anbefalinger eller utredninger av handlingsalternativer.
- **Behandle normative problemstillinger slik at det styrker deliberativt demokrati og ikke skjuler verdivalg bak en teknisk-vitenskapelig fasade.**

Ekspertise i politikk: Integrasjon med integritet?

12. mars 2020: Direktør i Folkehelseinstituttet Camilla Stoltenberg, helse- og omsorgsminister Bent Høie, statsminister Erna Solberg og helsedirektør Bjørn Guldvog på pressekonferansen på Statsministerens kontor. Foto: Eirin Larsen, SMK. Kilde: Flickr

[Lisens: Deed - Attribution-NonCommercial 2.0 Generic - Creative Commons](#)

- Tillit til ekspertråd mer komplisert enn tillit til forskning: Er det i min interesse å følge rådene...? (Avhengig av tillit også til andre samfunnsinstitusjoner enn forskningen, især de politiske institusjonene)
- Vitenskap og verdier ved risikohåndtering under høy grad av usikkerhet. COVID-krisen som eksempel.
- «Black-boxing» av politiske verdivalg – transparens og «utvidede epistemiske fellesskap».

Ekspertise og forskningseksterne interessenter

- Ekspertise under press fra interessenter; krysspress som mulig mekanisme for objektivitet...
- Ekspertise i segmenter av velferdsstaten som skal fremme bestemte verdier på vegner av sårbare grupper (likestilling, barns beste, mangfold og integrasjon...) Tette epistemiske fellesskap mellom forskere, politikere, byråkrater og organisasjoner...
- Behov for å øke det epistemiske mangfoldet gjennom «folkepaneler» og liknende tiltak?

Fire problemfelter å være særlig OBS på:

1. Ansvarliggjøring som respekterer forskningens integritet og institusjoners normative fundament
2. Forskeres «political literacy» og utvidede epistemiske fellesskap
3. Ekspertise og verdiers rolle i avveining av risiko, anbefalinger
4. Mangfold og åpent ytringsklima

Integrasjon vs. integritet, noen faremomenter

- Universiteter og akademisk arbeid i skvis mellom kryssende eksterne forventninger.
«Universiteter er 'konglomeratinstitusjoner' som har lang tradisjon for å forholde seg til et mangfold av ulike og til dels kryssende krav og forventninger. Men det er forskjell på å være en historisk 'lag-på-lag-institusjon' som selv håndterer kompleksiteten på fleksible og pragmatiske måter, og å bli gjort til en 'indikator-på-indikator'-institusjon som settes under systematisk krysspress utenfra.»
- Byråkrati og marked koloniserer forskersamfunnets normative selvregulering?
Eksempel: Tellekantene, fra beskjedent økonomisk insentiv til kvalitetskriterium ved bl.a. ansettelser.
- Institusjonalisert mistillit: egnet til å styrke *publikums* tillit til forskning...?